

250 ROCZNICA POWOŁANIA KEN

DLA KLAS
VI-VIII

SCENARIUSZ LEKCJI Z KARTAMI PRACY UCZNIA I ODPOWIEDZIAMI

14 PAŹDZIERNIKA 1773 R. PRZYJĘTO USTAWĘ POWOŁUJĄCĄ PROJEKT
„KOMISSYI NAD EDUKACJĄ MŁODZI SZLACHECKIEJ DOZÓR MAJĄCEJ” CZYLI KEN

Opracował Radosław J. Potrac,
pedagog specjalny, terapeuta, nauczyciel historii,
Nauczyciel Roku 2023

NAU

CELE LEKCJI

 45 minut

Uczeń:

- poprawnie posługuje się terminami: *edukacja, Komisja Edukacji Narodowej, Towarzystwo Ksiąg Elementarnych, reforma edukacji,*
- określa czas wydarzeń:
1765 – założenie Szkoły Rycerskiej,
1773 – ustawa o Komisji Edukacji Narodowej,
1775 – Towarzystwo Ksiąg Elementarnych,
1793 – zakończenie działania KEN
– potrafi umiejscowić wydarzenie na osi czasu i w okresie historycznym Rzeczypospolitej,
- wyjaśnia okoliczności powstania KEN,
- omawia wkład króla Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz grona szlachty zaangażowanej w reformę oświaty: Adama Czartoryskiego, Hugona Kołłątaja, Ignacego Massalskiego, Ignacego Potockiego, Grzegorza Piramowicza,
- opisuje skutki reformy KEN i wymienia jej największe osiągnięcia,
- wyjaśnia dlaczego 14 października obchodzi się w Polsce Dzień Edukacji Narodowej.

Metody pracy:

- metoda aktywizująca
- rozmowa nauczająca
- praca z kartą pracy
- praca z infografiką
- praca z materiałem źródłowym

Formy pracy:

- indywidualna
- grupowa
- zbiorowa

Środki dydaktyczne:

- artykuł pt. „Komisja KEN”
- materiały dla ucznia

Przygotowanie do lekcji:

Nauczyciel przekazuje uczniom materiały źródłowe z opisem postaci z prośbą o analizę tekstu i przygotowanie się do argumentacji w roli uczestnika rozprawy sądowej – debaty oxfordzkiej. Uczniowie w domu przygotowują na podstawie załączonego tekstu swoje wypowiedzi, argumenty, pomysły.

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

1. Czynności organizacyjne:
sprawdzenie obecności, podanie tematu lekcji.
2. Następnie nauczyciel prezentuje cel ogólny lekcji:
przedstawia okoliczności powstania KEN i przebiegu reformy oświaty. Przedstawia ramy czasowe, opisuje postaci charakterystyczne związane z otoczeniem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. (do wykorzystania artykuł pt. „Komisja KEN”).
3. Następnie nauczyciel prosi uczniów o przedstawienie własnych opracowań i rozpoczyna się debata oxfordzka. Nauczyciel lub wybrany przez niego i wcześniej przygotowany uczeń (zapoznany z artykułem pt. Komisja KEN) prowadzi debatę, przyznając każdej z postaci po 2 minuty na przedstawienie i uargumentowanie swojego stanowiska.
4. Następuje krótkie omówienie debaty, uczniowie głosują nad tym, który z argumentów ich przekonał, a wnioski notują na arkuszu papieru lub tablicy.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel dzieli uczniów na zespoły – rozdaje każdemu z zespołów artykuł pt. „Komisja KEN” oraz materiały dla ucznia, prosząc o udzielenie odpowiedzi na jedno z pytań w formie graficznej (mapa myśli, plakat, infografika):
 - a. Jaka sylwetkę absolwenta sobie wyobrażali twórcy KEN?
 - b. Jakie zmiany wprowadzono do systemu edukacji?
 - c. W czym spojrzenie na szkołę przypominało dzisiejszą szkołę? A w czym się różniło?
2. Po upływie czasu liderzy grup zawieszają swoje prace i prezentują efekty, uzupełniając opisy prezentacją słowną.
3. Na podsumowanie zadania nauczyciel kieruje dyskusją, wskazując motywy reformatorów, ukazując etapy planowania reformy (szukanie środków, zatrudnianie wykształconej kadry, analiza społeczna, metoda badania społecznego, zrównanie praw chłopców i dziewcząt, udostępnienie nauki dla chłopów)

Faza podsumowująca

1. Uczniowie w grupach przygotowują po trzy własne pomysły na reformę współczesnej edukacji, prezentują je i omawiają. Natomiast nauczyciel grupuje pomysły łącząc je w podobne kategorie.
2. Uczniowie wspólnie z nauczycielem zastanawiają się, które z elementów mogą już wprowadzić do praktyki szkolnej, czego do tego potrzebują? Jakże ze zmian mogą wprowadzić wykorzystując wsparcie Samorządu Uczniowskiego? Które ze zmian wymagają zmian systemowych?

Zadanie domowe:

Przygotowanie listu do Samorządu Szkolnego z propozycjami zmian dotyczących edukacji we własnej szkole (na podstawie przeprowadzonej dyskusji i pracy)

Materiały dla nauczyciela:

Artykuł pt. „Komisja KEN”.

MATERIAŁY DLA UCZNIĄ

Celem było przede wszystkim wychowanie dobrego człowieka i dobrego obywatela – „żeby i jemu było dobrze, i z nim było dobrze”.

Przepis Komisji Edukacji Narodowej

„Niech dzieci znają ziemię, która ich karmi i nosi, dom, w którym mieszkają, chleb, który jedzą. Niech w dni wolne od szkół idą do różnych rzemieślników, niech się wywiadują nazwiska naczyń, materii, ich gatunku, miejsca skąd sprowadzone bywają. Niech mają wiadomość o urodzajach krajowych, ich cenie, przyczynach, taniości i drogości”

Przepis KEN na szkoły wojewódzkie

Ważnym efektem prac Towarzystwa było opracowanie podręczników w języku polskim, m.in. do nauki chrześcijańskiej, nauki moralnej, historii, historii naturalnej, czyli przyrody (obejmującej botanikę, zoologię i mineralogię), matematyki, fizyki oraz gramatyki języka polskiego

„Tu się dopiero pokazuje potrzeba, aby matki przeniknięte były same ważnością tych obowiązków, których wypełnienie w dzieci swoje wmawiać ustawnie powinny; ztąd wynika potrzeba, aby się dobrze obeznały z gatunkiem tych obowiązków; źle ten bowiem uczy, kto sam źle umie. Znać im należy, i z zapaleniem nawet cenić, obywatelstwo, męstwo, zdatność do usług publicznych, charakter ściśle poczciwy i przymioty słodczy społeczności stanowiące; z synów bowiem swoich winne są stanowić oyczyźnie nuyżyteczniejszych obywatelów, a z córek matki godne i sposobne do wychowywania obywatelów. Doradzam niewiastom zatrudnienie się tak miłe, tak nieuchronnie potrzebne, nie tylko z powodu, iż wchodzą w poczet powinności, lecz równie doradzam im, iako sposób dowyprowadzenia siebie z tey mdłości i do tego wynudzenia, w którym zamęczone chodzą w tym wieku na wielkim świecie.”

Adam Czartoryski Drugi list JMC Pana Doświadczyńskiego względem edukacji córek.

Adam Czartoryski w „Katechizmie kadeckim” pisał:

Co to jest Kadet? Jest to człowiek młody, dobrze urodzony, oddany pod dozór osób, którzy obyczaj jego kształcić, rozum polerować i wiadomościami zdobić powinny na to, aby go uczyniły godnym zaszczytu szlachetnego urodzenia. Pod jakim gatunkiem karności zostaje Kadet? Żołnierskiej. Czy dlatego, aby każdy wstąpił w stan rycerski? Nie, każdemu wolno ten stan obrać, który mu skłonność i sposobność wyznaczy, i tym końcem wprowadzone są w tym Zgromadzeniu nauki do wszystkich sposobujące stanów; karność zaś żołnierska obrana, bo najporządniejsza i najszlachetniejsza.

Adam Czartoryski „Katechizm Kadetów”

MATERIAŁY DLA UCZNIĄ

– PRZYGOTOWANIE DO DEBATY

fot. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Jakub_Massalski

BISKUP WILEŃSKI IGNACY JAKUB MASSALSKI

W 1764 był członkiem konfederacji Wielkiego Księstwa Litewskiego, podpisał elekcję Stanisława Augusta Poniatowskiego, podpisał jego pacta conventa. W latach 1773–1776 jako przewodniczący Komisji Edukacji Narodowej był „bohaterem” największej afery finansowej w dziejach polskiej edukacji, za co jedynie utracił stanowisko przewodniczącego KEN.

TEZA DO PRZEDSTAWIENIA

„Władza nad oświatą powinna należeć do sejmu – nie do króla, zaś majątek powinien pochodzić z dóbr pojezuickich”.

MICHAŁ JERZY PONIATOWSKI

Po utworzeniu 14 października 1773 Komisji Edukacji Narodowej, wszedł do jej grona jako wiceprezes, a od 1775 jako pełniący obowiązki prezesa, zastępując biskupa wileńskiego Ignacego Massalskiego. Jego zasługą było uregulowanie sytuacji materialnej polskiej oświaty, czego podstawą stał się projekt ustawy o przekazaniu Komisji majątku pojezuickiego, przeforsowany przez Poniatowskiego na sejmie 1776. Świadom, że poziom całego szkolnictwa zależy od nowoczesnych, sprawnie zarządzanych uczelni, podjął rewizję dotychczasowego systemu nauczania i stanu majątkowego Akademii Krakowskiej, wyznaczając do tego zadania księdza Hugona Kołłątaja.

TEZA DO PRZEDSTAWIENIA

„Król powinien sprawować władzę nad oświatą, zaś system nauczania w szkołach wyższych powinien zostać zreformowany i zmieniony”

fot. https://pl.wikipedia.org/wiki/Michał_Jerzy_Poniatowski

MATERIAŁY DLA UCZNIA

– PRZYGOTOWANIE DO DEBATY

fot. https://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_Kazimierz_Czartoryski

ADAM KAZIMIERZ CZARTORYSKI

W 1765 roku był współzałożycielem Towarzystwa Literatów w Polsce – pierwszego polskiego towarzystwa naukowego zajmującego się wydawaniem podręczników dla Szkoły Rycerskiej. W 1768 roku został mianowany komendantem Szkoły Rycerskiej. Został później członkiem Komisji Edukacji Narodowej.

TEZA DO PRZEDSTAWIENIA

„Do szkół uczęszczać powinny także kobiety – powinny uczyć się haftowania, wychowania dzieci na obywateli, historii, geografii, przyrody. Kobiety powinny czuć się odpowiedzialne za państwo”.

SZLACHCIC POLSKI

Średniozamożny szlachcic pochodzący z niewielkiego dworu gdzieś w Małopolsce.

TEZA DO PRZEDSTAWIENIA

„Miejsce kobiet jest przy matce, a następnie przy mężu. Poza umiejętnościami czytania i pisania w języku łacińskim, haftem, śpiewem i grą na instrumencie – kobieta powinna skupić się na roli matki. Podobnie z młodzieżą chłopską – ich miejsce jest na roli przy odrabianiu obowiązku pańszczyzny”.

fot. https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Plik:Szlachcic_polski.jpg

MATERIAŁY DLA UCZNIĄ

– PRZYGOTOWANIE DO DEBATY

fot. https://pl.wikipedia.org/wiki/Grzegorz_Piramowicz

GRZEGORZ PIRAMOWICZ

Był profesorem filozofii w kolegium jezuickim we Lwowie. Uczestniczył w pracach Komisji Edukacji Narodowej, jednocześnie pełnił obowiązki sekretarza Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych

TEZA DO PRZEDSTAWIENIA

„Szkoła powinna być miejscem, w którym młodzież szlachecka jak i chłopska powinna znaleźć miejsce. Chłop wykształcony będzie bardziej przywiązany do ziemi i skuteczniejszy w uprawie ziemi i hodowli zwierząt”.

ARTYKUŁ PT. „KOMISJA KEN”

Był rok 1764. Stanisław Antoni Poniatowski – stolnik litewski – wstępował na polski tron, przyjmując imiona: Stanisław August. Jak inni szlachetnie urodzeni, zapewne myślał w tym momencie o przyszłości. Swojej i swoich dzieci, najchętniej chłopców – być może przyszłych dziedziców. Dlaczego myślał o wykształceniu swych następców? Bo sam otrzymał takie nauki, jakie w tamtym czasie były możliwe. Każdy szlachcic – każdy, kogo było na to stać, mógł wysłać swoje dzieci do jednego z kolegów Jezuitów (pierwsze Collegium Hosianum założył w 1565 w Braniewie – położonym dzisiaj przy granicy z Rosją na północy Polski Stanisław Hozjusz – człowiek, do którego jeszcze wrócimy) lub do jednej ze szkół Pijarów. Jako przyszły mieszkaniec Warszawy mógł na przykład skorzystać z Collegium Nobilium – znanej pięcioklasowej szkoły, w której wykształcenie odebrali choćby Ignacy Potocki czy Piotr Ożarowski.

Wkrótce jednak zakony poczęły tracić na znaczeniu, zwłaszcza Towarzystwo Jezusowe, które uległo rozwiązaniu, w związku z działaniami na kontynentach amerykańskich przez papieża Klemensa XIV.

Król musiał zatem szukać sposobu na ratowanie polskiej edukacji, jedną decyzją bowiem zamknięto i rozwiązano 75% szkół – parafialnych i wojewódzkich. Przyszłość każdego kraju leży w rękach jego młodzieży i jej wykształcenia – niewiele osób rozumiało to równie dobrze wówczas, co Stanisław August i jego otoczenie.

Najpierw zatem powołuje zgodnie z umową ze szlachtą (Pacta Conventa) Szkołę Rycerską – dla potrzeb kształcenia oficerów i dowódców wojsk koronnych i litewskich oraz administratorów państwowych. Szkoła Rycerska przyniosła wiele pozytywnych zmian do programu nauczania w tym wprowadzenie przedmiotów praktycznych: geometrii, matematyki, handlu itp. Następnie przygotowuje z otoczeniem rozumiejącym

Stanisław August Poniatowski

fot. https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_August_Poniatowski

jak on, potrzebę wzmocnienia tego obszaru życia – ustawę przyjętą 14 października 1773 r. powołującą projekt „Komissyi nad edukacją młodzi szlacheckiej dozór mającej” czyli Komisję Edukacji Narodowej. W jej skład weszli senatorowie i posłowie w równej liczbie. Początkowo ośmiu, następnie dwunastu. Dawało to głos zarówno tym zamożnym, jak i mniej „forsiastej” szlachcie. Powoływani byli na 6-letnią kadencję. Głównie spotykali się w mieszkaniu Hugo Kołłątaja – w kamienicy nr 21A w zachodniej pierzei Rynku Starego Miasta. Ponieważ w komisji znaleźli się zarówno Ignacy Massalski, August Sułkowski, Ignacy Potocki, Adam Czartoryski – historyk francuski Ambroise Jobert określił ich jako „zaiste wspaniałą ekipę” i wydaje się z perspektywy czasu, że miał rację.

Ciekawym faktem jest to, że mimo różnic w poglądach, na niwie edukacji – komisja była zgodna. Kołłątaj pisząc do Stanisława Małachowskiego wspominał, że mimo panującej w rządzie niezgody i wahań, w „Komisji Edukacji zawsze spokojna panuje jedność. Gdybyśmy w jakiejś innej magistraturze dostrzec mogli tyle partii, a raczej pierwszych partii szefów, jaka by tam była niezgoda, jaka nieufność?” zaś w Komisji Edukacji „Wszyscy chcą czynić dobrze, a jeden drugiemu daje się bez zazdrości wyprzedzić.” Ciekawe, prawda?

Co ważniejsze, zadbano w pierwszej kolejności o finansowy aspekt edukacji i zabezpieczono fundusze na ich działanie. Wykorzystano majątki Jezuitów, a dochody z nich przeznaczano na fundusz komisji. Wiele z dóbr rozkradziono, niektórymi zarządzano w sposób przynoszący jedynie straty. Zadbano jednak z założenia rozsądnie o podstawy działania. Po drugie – wymyślono i opracowano jednolity system kształcenia na trzech poziomach. Jako podstawa tego systemu działały szkoły parafialne, na średnim – wojewódzkie, zaś na poziomie szkolnictwa wyższego działały dwa Uniwersytety: Krakowski w Wilnie. Utworzone w 1775 roku Towarzystwo Ksiąg Elementarnych opracowało programy

Hugo Kołłątaj

fot. https://pl.wikipedia.org/wiki/Hugo_ko%C5%82%C5%82%C4%85taj

Franciszek Onufry Bieliński

fot. https://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Onufry_Bieli%C5%84ski

nauczania i podręczniki do nauki, a także stworzyło listy lektur szkolnych. Co ciekawe, propozycje zawartości nadsyłały europejskie sławy, takie jak Formey – sekretarz Akademii Berlińskiej, Bel – dyrektor „Actorum Lipsiensium”, Jeana Filip Limburg – lekarz belgijski, Lamey – członek Akademii Nauk w Mannheim, Etienne Bonnot – autor podręcznika do logiki. Ten ostatni zrezygnował nawet z honorarium uważając, że praca dla takiej Komisji to zaszczyt i honor. Wartym podkreślenia jest także fakt, że do stworzenia programów wykorzystano badanie

opinii publicznej – wielu polskich intelektualistów nadesłało wówczas swoje przemyślenia, jak choćby Franciszek Bieliński. który zwrócił uwagę na potrzebę włączenia do edukacji wychowania w duchu obywatelskim, konieczność nowego systemu kształcenia nauczycieli i nauki nacechowanej praktycyzmem. KEN zalecała, by w każdej z dziedzin profesorowie „starać się i dozierać powinni, aby ich uczniowie więcej na rozum i pojęcie, niżli na pamięć się uczyli”. Jakie to współczesne. Równie współczesne było wnioskowanie o niemal równe prawo do nauki dla chłopców i dziewcząt. Pisali o tym zarówno Adam Kazimierz Czartoryski, jak i Franciszek Bieliński – w „Listach...”. Z podręczników przygotowanych przez Towarzystwo Ksiąg Elementarnych korzystali nawet Adam Mickiewicz i Bolesław Prus, na pewno zaglądali do gramatyki języka polskiego Kopczyńskiego, który zalecał najpierw naukę polskiego, a dopiero w drugiej kolejności naukę języków obcych (łaciny itd.).

Najtrudniej reformy było przeprowadzić na najwyższym poziomie. Nie wszystkim profesorom podobały się propozycje nowości w programie nauczania. Hugo Kołłątaj i Marcin Poczubutt-Odlanicki zmieniali nieco archaiczne struktury uczelniane i wnieśli powiew świeżości do średniowiecznych jeszcze metod nauczania. Dodatkowo zhierarchizowali system edukacji i nadzoru, na samym czele stały szkoły wyższe, one

nadzorowały szkoły wydziałowe i podwydziałowe, a te z kolei opiekowały się szkołami parafialnymi. Wśród nowych przedmiotów pojawiły się takie, jak botanika, chemia, zoologia, mechanika (technika) i inne. Uczniowie poza umiejętnościami czytania i pisania w języku łacińskim (wcześniej) – swobodnie porozumiewali się w języku ojczystym i uczono tego, co „wraz z matematyką, a w niej algebrą, zwłaszcza zaś geometrią – da młodzieży podstawy prawdziwie naukowego myślenia”, pisał Stanisław Tync. Wszystkie przedmioty wykładane były w języku polskim. Wspierało to wychowanie w duchu narodowym z budowaniem tożsamości u studentów, którzy przede wszystkim mieli być przydatni dla państwa.

Komisja Edukacji Narodowej przez niemal dwadzieścia lat wprowadziła do polskiej nauki i szkolnictwa wiele dobrego. Nauczyciele wszystkich grup szkolnych tworzyli wspólny stan akademicki obdarzony znaczną autonomią i wypracowanymi przywilejami. Zostali wykształceni „na nowo” – do pracy w „nowym świecie”. Mieli swoje obowiązki, ale także wywalczone i ukonstytuowane prawa. Emerytura nauczycielska przysługiwała po 20 latach pracy w zawodzie. Mimo, że jej działanie zakończyła Targowica, to do 1793 roku wykształcono w nowym duchu rzesze wolnomyślicieli i ludzi otwartych na Europę i jej nowinki. Wnieśli oni w nadchodzących mrocznych czasach wiele dobrego i pozostawili spuściznę, która po 123 latach zaborów – znów przyniosła rzeszy młodych ludzi szansę na edukację i wykształcenie, a całą pewnością pozwoliła zachować język polski.

Z doświadczeń KEN korzystali także zaborcy – Wilhelm Anton von Klewitz, wykorzystał doświadczenia Polaków do zmian regulaminów szkół pruskich. Pokazuje to, jak wielkie znaczenie miała podjęta przez króla i garstkę postępowych ludzi reforma oświaty, którą świętujemy w tym roku po raz 250.

Bibliografia:

- Bednarski S., Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce: studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego, Kraków 1933.
- Bieliński F., Sposób edukacji w XV listach opisany: które do Komissyi Edukacyi Narodowej od bezimiennego autora były przesyłane, Warszawa 1785.
- Czartoryski A.K., Drugi list jmc pana Doświadczynskiego do przyjaciela swego względem edukacyi córek, Warszawa 1781.
- Suchodolski B., Komisja Edukacji Narodowej na tle roli oświaty w dziejowym rozwoju Polski, Warszawa 1973.
- Szybiak I., Szkolnictwo Komisji Edukacji Narodowej w Wielkim Księstwie Litewskim, Wrocław 1973.
- Tync S., Komisja Edukacji Narodowej: (pisma Komisji i o Komisji). Wybór źródeł, Wrocław 1954.
- Wołoszyn S., Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej, t. 1: Od wychowania pierwotnego do końca XVIII stulecia, Kielce 1995.

PRZEJDŹ SIĘ Z NAMI NA SPACER DO SIEDZIBY KEN

Odkryj z nami piękno Warszawy i spędź ciekawie czas! Poznaj stolicę podczas przepięknego spaceru wzdłuż jej malowniczych uliczek, odkrywając historyczne zabytki oraz tajemniczą kamienicę Hugo Kołłątaja na Rynku Starego Miasta 21A. To właśnie w tym miejscu grupa publicystów zafascynowanych edukacją spotykała się i aktywnie współtworzyła historię Komisji Edukacji Narodowej (KEN).

KLIKNIJ W LINK:

<https://youtu.be/FoW-n4j5QEU>

Siedziba KEN
Rynek Starego Miasta 21

Zamek Królewski

Pałac
Prezydencki

Uniwersytet
Warszawski

Obożna

Muzeum
Fryderyka Chopina

Wisła

Park Praski

Most Śląsko-Dąbrowski

Katedra
św. Floriana

Stefana Okrzei

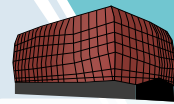
Wisła

Gęsta

Biblioteka UW

Lipowa

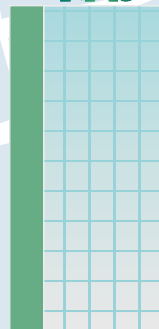
Centrum Nauki
Kopernik

Pomnik Syreny
nad Wisłą

Most
Świętokrzyski

NAU

Nauczycielska Agencja
Ubezpieczeniowa

Marceje Kości

Tamka

